

Мар'яна ГІРНЯК

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства

філологічного факультету

Львівського національного університету ім. І. Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1396-2888>

e-mail: maryana.hirnyak@lnu.edu.ua

«ЯК БУДУВАТИ РІДНУ ХАТУ»: НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В РОМАНІ «ЛЕЛЬ І ПОЛЕЛЬ» ІВАНА ФРАНКА

Зосереджено увагу на особливостях інтерпретації національного питання в романі «Лель і Полель» Івана Франка. Зокрема, поставлено мету продемонструвати на основі сюжетних колізій, наративних структур та образів роману важливість для автора національно-ідеологічної, суспільно-політичної і приватно-родинної сфер існування нації. Теоретико-методологічною базою дослідження стали праці, присвячені вивченню прози Івана Франка в аспекті проблематики (Романа Гром'яка, Івана Денисюка, Миколи Ільницького, Миколи Легкого, Оксани Пахльовської, Тараса Пастуха, Миколи Ткачука й ін.), студії західноєвропейських (Монсеррати Гібернау, Ентоні Сміта) та українських (Олі Гнатюк, Івана Дзюби, Дмитра Донцова, Миколи Козловця, Івана Франка й ін.) теоретиків націоналізму та національної ідентичності, а також декрет «Наша Державність (Як будувати Рідну Хату)» митрополита Андрея Шептицького.

Зазначено, що національно-ідеологічна сфера існування нації представлена в романі «Лель і Полель» дискусіями персонажів про територіальні межі нації та національну ідентичність, відчуття причетності індивіда до конкретної нації й усвідомлення наявності спільних із нею цінностей, добровільну чи вимушену асиміляцію з панівними народами. Констатовано, що суспільно-політичний вимір проблеми спонукає І. Франка порушити питання про налагодження діалогу між інтелігенцією і народом, про єдність спільнот як обов'язкову передумову існування міцної нації. Стверджено, що служіння народові, його просвіта – це нагальні завдання для освіченої частини нації, до того ж, активну цілеспрямовану діяльність І. Франко позиціонує як найкращий лік проти байдужості й апатії, що є найгіршим внутрішнім ворогом для людини. Водночас зауважено, що діяльність має сенс, якщо супроводжується чесністю та порядністю, приносить задоволення і якщо людина бачить перед собою чітку мету, а в аналізованому романі важлива також приватно-родинна сфера існування нації. Висвітлено, як у формуванні добробуту нації взаємодіють суспільні й індивідуальні інтереси, особисте щастя і громадські справи, почуття та обов'язок. На прикладі твору І. Франка продемонстровано, як рівень взаємин особи з Іншим – людиною,

родиною, спільнотою чи усім народом – визначає надійність фундаменту для національного «дому» і національної справи.

Ключові слова: нація, спільнота, ідентичність, народ, інтелігенція, діалог, Іван Франко.

Художня проза Івана Франка стала важливим етапом у розвитку української літератури, адже її проблематика, нарративні структури, жанрово-стильова специфіка не лише виявили основні тенденції у творах письменників останньої третини ХІХ – початку ХХ ст., а й значною мірою окреслили орієнтири новітньої літератури, що тяжіла до параболічності мислення та філософізації письма.

Дослідники, відзначаючи наявність у прозі Франка «інтелектуально-публіцистичного елемента» (Новиченко, 1976, с. 11) чи «ідеологічної функціональності» (Горблянський, 2010, с. 690), водночас акцентували, що в останні десятиліття ХІХ і на початку ХХ ст. «шукування Франка в галузі прози йшли від суспільно-психологічного до філософсько-психологічного роману, повісті, новели» (Ткачук, 2003, с. 6), що «знаходимо в пізнього Франка... переростання публіцистичної прямолінійності у філософську багатовимірність» (Ільницький, 1990, с. 256). Іван Денисюк навіть запропонував трактувати Франкові погляди як «оригінальну еволюційно вироблену філософську систему» – «франкізм» (Денисюк, 2005, с. 248), а Оксана Пахльовська слушно звернула увагу на те, що творчість Франка відіграла головну роль у прилученні української культури «до тем і моделей загальноєвропейського і в цілому світового літературного процесу» (Пахльовська, 1998, с. 21).

Проза І. Франка порушує низку питань: «національних, соціальних, філософських, психологічних, морально-етичних, політичних, педагогічних, історіософських, теологічних, навіть літературознавчих, причому здійснює це на синхронному й діакронному зрізах» (Легкий, 2021, с. 6). Зокрема, у романі «Лель і Полель» простежуємо «масштаб піднятих національних і суспільно-політичних проблем» (Пастух, 1998, с. 42), з'являється чимало «інтелектуальних дискусій про шляхи й способи утвердження української національної інтелігенції, її порозуміння з простим людом» (Легкий, 2021, с. 309). Посилена увага до національної й суспільної проблематики в цьому творі не випадкова, адже, як відомо, І. Франко написав роман «Лель і Полель» 1887 р., щоб узяти участь в оголошеному редакцією газети «Кур'єр Варшавський» («Kurjer Warszawski») конкурсі на оригінальну повість зі суспільного життя (Легкий, 2021, с. 302). До того ж національне питання було актуальне для письменника з огляду на «польський період» діяльності (його т. зв. «десятилітнє перебування в "наймах у сусідів"», тобто активна співпраця з польськими журналами та газетами в 1887–1897 рр.) чи, зрештою, «гравітаційне поле галицького суспільства, де перетиналися та взаємобагачувалися українська, польська, єврейська та інша культури» (Войтків, 2018, с. 85–86).

Особливості інтерпретації національного питання в художніх, публіцистичних та наукових працях І. Франка були предметом зацікавлення багатьох дослідників, які наголошували, що «уся творчість І. Франка наскрізно – це вплив національної української свідомості» (Гарасимович, 1998, с. 215), і навіть наполягали на «національно-екзистенціальній методології» вивчення творів письменника, детермінованій домінуванням у них «національного імперативу» (Іванишин, 2006, с. 83). Як зауважив Роман Гром'як, «Франкові спостереження над формуванням національної свідомо-

сті (українця, чи поляка, чи єврея) мають сенс на тлі і в контексті міжнаціональних стосунків народів, змушених (навіть поза їх волею) жити в одній державі, з одним правом, але з різними національними інтересами, віровизнанням, різною історичною пам'яттю» (Гром'як, 2007, с. 115). Водночас дослідники вказували на важливість міркувань Франка про «духовні й інтелектуальні, а також економічні та матеріальні підвалини» політичної незалежності (Козловець, 2017, с. 67), про те, що «національна свідомість» є «єдиним гарантом економічного, соціального і політичного розвитку українського народу, розвитку його матеріальної і духовної культури» (Медвідь, 1998, с. 171).

Спроби Франка визначити головні чинники у формуванні української національної свідомості та державності варто розглядати в контексті інтелектуальних пошуків інших учених (представників української і світової гуманітаристики різних поколінь), які часто замислювалися на тим, що саме є передумовою творення національної ідентичності і нації як такої. Відомий ідеолог українського націоналізму Дмитро Донцов наполягав на потребі відмовитися від «суму або туги», а натомість «зміцнювати волю нації до життя», розвивати «стремління до боротьби» (Донцов, 2006, с. 111, 165), а головне – витворити в собі «ту велику всеобіймаючу ідею, ідею опанування духового, економічного і політичного нації» (Донцов, 2006, с. 216). Наголошуючи, що насправді дуже складно остаточно з'ясувати, які критерії засвідчують належність індивіда до нації, дослідники водночас намагаються окреслити найважливіші з них. Оля Гнатюк згадує про «народження (“кров”), місце (“землю”), мову, культуру» і «національну свідомість індивіда» (Гнатюк, 2005, с. 51). Стефанія Андрусів пропонує розпізнавати «національний космос», що визначається певною територією та культурою (Андрусів, 2000, с. 27–28). Британські філософи Монсеррат Гібернау (Montserrat Guibernau) та Ентоні Сміт (Anthony Smith), розмірковуючи над сутністю національної ідентичності, акцентують на психологічному, культурному, історичному, територіальному та політичному її вимірах (Guibernau, 2007, р. 9–33), на важливості історичної території та історичної пам'яті, спільної культури та спільних міфів, на спільних юридичних та економічних правах і обов'язках (Smith, 1991, р. 14).

Значення політичної складової добре усвідомлював Іван Дзюба, коли стверджував, що для відродження української мови та культури важливі не так «заклики возлюбити рідну мову», як «вибудовування національної державності, політичного й економічного суверенітету», конкретні кроки для розвитку української культури та національного самоусвідомлення (Дзюба, 2001, с. 679). Як влучно сформулювала цю проблему Ліна Костенко, потрібно «поставити свою оптику, свою систему дзеркал» (Костенко, 1999, с. 14).

Митрополит Андрей Шептицький, декрет якого «Наша Державність» більш відомий під назвою «Як будувати Рідну Хату», розглядав національне питання в подібній площині, але водночас розставив власні, дуже важливі, акценти. Насамперед ідеться про національну єдність: «Такою могутньою та запевнюючою частя всім громадянам організацією може бути Батьківщина тільки тоді, коли не буде цілістю, зложеною штучно з різних і різnorodних частин, а подібним до моноліту організмом, себто тілом, оживленим одним духом...» (Шептицький, 2010, с. 5). Міркуючи над тим, що робить певну кількість людей єдиним народом, митрополит апелює до кількох чинників: мова, «воля всіх одиниць злучитися в одну організацію» (Шептицький, 2010, с. 20) і сила інституцій та спільнот, водночас йдеться не лише про інституцію

Церкви, а й про різні «стоваришення і спільноти людей», про громади і родини – як найменші клітини національного організму (Шептицький, 2010, с. 15). Подібну перспективу наближення до проблеми функціонування нації можна простежити в романі І. Франка «Лель і Полель».

Тому мета статті – з'ясувати особливості інтерпретації національного питання в романі І. Франка «Лель і Полель», зокрема продемонстрували важливість для письменника національно-ідеологічної, суспільно-політичної та приватно-родинної сфер існування нації і простежити, через які сюжетні колізії, образи чи наративні структури роману репрезентовані ці сфери.

Національно-ідеологічна сфера. Наявність національної свідомості у спільноти та її окремих представників або, навпаки, криза національної ідентичності й добровільна чи вимушена асиміляція з іншими народами – це проблеми, до яких І. Франко неодноразово звертався у прозових творах. Варто згадати, наприклад, дискусії між Борисом Грабом і Трацькими про самодостатність руського народу в романі «Не спитавши броду» чи філософські міркування Вагмана («Перехресні стежки») про «розірвану надвое» жидівську душу, ілюзорні спроби жидів зберегти віру предків, але зректися власного коріння й асимілюватися зі сильнішими народами.

У романі «Лель і Полель» питання про національну ідентичність, ступінь причетності кожної людини до своєї нації та асиміляцію з панівними народами І. Франко ставить у контексті української національної справи. На бенкеті, який брати Калиновичі організували з нагоди свого вступу на арену публічної діяльності, українець-редактор наголошує, що найважливішою громадською справою має бути «пробудження почуття самостійності Русі». Водночас учасники дискусії не можуть знайти спільної мови із приводу того, де починаються й закінчуються кордони цієї держави. Якщо український редактор говорить про «одну, велику й могутню Русь від Тиси до Амуру», то його мовчазний товариш «дражливим тоном» заявляє, що кордони ці – «від Тиси до Есмані!», а піп-депутат, «австрієць і греко-католик» готовий говорити «тільки про нашу святу Галицьку Русь». Пан радник взагалі нічого не хоче знати, крім своєї канцелярської справи, і відмовляється висловлювати власні погляди з огляду на те, що він – «царсько-королівський службовець, і ніщо інше» (Франко, 1979а, с. 350).

Неспроможність визначити територіальні межі своєї нації (чи держави) в персонажів роману пов'язані з низкою чинників: незнання, амбіції, страх. Однак насправді проблеми з територіальним самовизначенням закорінені набагато глибше. Дмитро Донцов згодом слушно застерігатиме від повторення минулих помилок: «Замість власти в поняття нації велику ідею, високу ціль, що стояла б понад “партикулярним”», свій патріотизм вони принизили до «регіоналізму» (Донцов, 2006, с. 111). Зрештою, вже І. Франко в «Одвертому листі до галицької української молодіж» радив сучасникам: «Ми мусимо навчитися *чути себе українцями* – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів» (Франко, 1986, с. 405). Саме «віра у спільну культуру, історію, спорідненість, мову, релігію, територію, момент заснування і призначення» спонукає народи заявляти про свою особливу національну ідентичність (Guibernau, 2007, р. 11), а наявність спільної історичної території (чи принаймні її усвідомлення) з єдиними юридичними й економічними правами та обов'язками Е. Сміт позиціонує як ті риси, що відрізняють національну спільноту від етнічної (Smith, 1991, р. 14, 21).

У романі «Лель і Полель» І. Франко порушує проблему національної асиміляції, актуальну, зокрема, для українців. Український піп, який також є депутатом сейму, визнає себе русином; він відстоює греко-католицький обряд у церкві, але виступає проти різних «національних сварок», бо ми «всі в одного бога віримо» (Франко, 1979а, с. 344–345). «Вічні сварки й суперечки про народність, про мову» здаються персонажів необґрунтованими. Навіть більше: національне перемир'я для нього цілком прийнятне за умови закриття українських гімназій, адже «добрих священників можуть випускати і німецькі та польські заклади». Своїх дітей український священник-депутат посилає до німецької гімназії, щоби вони могли «дати собі раду в світі», а українську мову, на його думку, варто обмежити побутовою сферою: «... з українською куди ти дійдеш... згоди народів у нас не буде, поки в усі школи, починаючи від початкових, та в усі установи не буде знову повернена німецька мова. Тоді ні полякам, ні українцям не буде кривди... Селяни в селах, у своїх школах можуть мати свою мужицьку мову – русинську й мазурську; не володіючи німецькою, вони не зможуть вступити до вищих шкіл... будемо мати якнайкращий порядок і суспільну гармонію» (Франко, 1979а, с. 344–345).

Вважаючи себе українцем і водночас заперечуючи значення української мови та культури, персонаж не бере до уваги того, що «національний космос – це властивий саме для цього народу спосіб жити, працювати, мислити, творити, молитися» (Андрусів, 2000, с. 29), що долучаючись до певного співвідношення цінностей, людина виробляє в собі «чуття належності до спільноти» і «чуття окремішності щодо інших національних спільнот» (Гнатюк, 2005, с. 51). Невипадково І. Франко у праці «Поза межами можливого» стверджував: «Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хоробливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими “вселюдськими” фразами покрити *своє духове відчуження від рідної нації*» (Франко, 1986, с. 284).

Якщо національне питання не вирішене, доречний не лише націоналізм. Як зауважив у філософсько-драматичному діалозі «На склоні віку» І. Франко, для пригнобленої нації, що бореться за свої права, для її відродження «не біда прийняти в рахунок і порцію національної виключності, односторонності чи, коли хочете, шовінізму... коли... національний голод буде насичений, то нація відкине шовіністичну страву, розум візьме перевагу над пристрастю, загальнолюдське і спільне над тим, що спеціалізує і ділить» (Франко, 1986, с. 291). Варто згадати, як граф Адольф у романі «Лель і Полель» висловлює переконання, що не можна недооцінювати українців, навіть якщо вони ще не стали «сильними». Загрозою для себе й усталеного устрою граф вважає видання Начка Калиновича «Гонець», що набуває популярності серед народу: воно «дуже легко може зосередити в собі всі незадоволені релігійні, національні й суспільні елементи... з якою диявольською вмільстю воно ведеться та які сильні пера має» (Франко, 1979а, с. 371). За умови, коли найменші, навіть поодинокі, вияви національної свідомості сприймаються як небезпечне явище для «дужчої» нації, відсутність такої свідомості ставить під загрозу збереження ідентичності вже в колонізованій спільноті.

Суспільно-політична сфера. З національним питанням у романі «Лель і Полель» тісно пов'язана суспільно-політична проблематика. Єдність у межах спільноти, діалог між різними інституціями та соціальними прошарками, – важлива передумова

для функціонування здорової нації. У повістях і романах І. Франко неодноразово наголошував, що згуртованість громади – це запорука перемоги над зовнішнім чи внутрішнім ворогом («Захар Беркут», «Борислав сміється»), порушував питання про те, що саме має виявитися «осною» суспільства («Основи суспільності», «Перехресні стежки»).

У романі «Лель і Полель» основне завдання, яке стоїть перед суспільством, представлено як налагодження діалогу між інтелігенцією і селянством, а також як просвіта та захист народу. Головна проблема суспільності, на думку братів Калиновичів, як і Євгенія Рафаловича з роману «Перехресні стежки», – це розрив чи навіть «глибока прірва» між народом та інтелігенцією. Традиції шляхетської винятковості, за словами Владка Калиновича, глибоко вкоренилися в серце й розум багатьох інтелігентних людей, які втратили відчуття єдності з народом, а отже, зі своєю нацією. У промові персонажа, як і в романі «Основи суспільності», з'являється образ гною, з яким більшість інтелігенції порівнює простий народ, тоді як себе вважає «цвітом»: «Ми живемо в солодкій омані, що інтелігенція – це не тільки цвіт народу, але що вона сама собі увесь народ... а той простий селянин, робітник – це хіба що підстилка, гній, на якому той цвіт має розцвісти. І, замість того, щоб бачити в селянинові брата, людину з людськими почуттями, людськими прагненнями й рівними правами, ми попихаємо ним, мов рабом» (Франко, 1979а, с. 352). Насправді ж інтелігенція, як зазначає І. Франко у праці «Чи вертатись нам назад до народу?», «повинна жити з народом і між народом не як окрема верства, але як невідлучна частина народу» (Франко, 1986, с. 148).

Брати Калиновичі переконують, що факт існування «темного народу» – це провина інтелігенції. Освічена частина суспільства зобов'язана дбати про народ, просвітити його, адже «кому більше дано, від того й більше вимагають» (Франко, 1979а, с. 352). Інтелігенція буде «диким деревом, а не цвітом народу, поки не пізнає і всією своєю істотою не відчує, що цвіт повинен перетворюватися в плід» (Франко, 1979а, с. 352), переваги якого зможе досягнути весь народ, ціла нація. Натомість гості на бенкеті не готові до праці на благо інших. Навіть українець-народовець, який виступав за кордони Русі від Тиси до Есмані і який прагнув бачити свій народ самостійним та щасливим, ставить під сумнів тези про самопожертву: «... все те... здається мені трохи парадоксальним... замість розвивати науку, рухати вперед освіту й прогрес, ми всі повинні запрягтися в ярмо й тягнути оці мільйонні темні маси?» (Франко, 1979а, с. 353). Водночас Франкова позиція з цього приводу, як зазначають дослідники творчої спадщини письменника, однозначна: національну українську свідомість визначають «насамперед почуття обов'язку і прагнення бути корисним, прислужитися поступу рідної спільноти, захистити, допомогти, просвітити і консолідувати» (Гарасимович, 1998, с. 215), а «у процесі становлення модерної нації вирішальну роль покликана відіграти інтелігенція» (Медвідь, 1998, с. 171).

Брати Калиновичі в романі «Лель і Полель» упевнені, що активні дії представників інтелігенції не лише потрібні для народного блага, а й виявляються добрим ліком проти апатії самих інтелігентів. «Воля нації до життя», «чин», філософію якого обгрунтував Д. Донцов, – це не лише збройний опір, а діяльність на найрізноманітніших «фронтах», зокрема культурному, інформаційному, просвітницькому. Цілеспрямована активна діяльність не залишає місця для апатії. Ця ідея циркулює у різних творах І. Франка, зокрема в оповіданні «Хома з серцем і Хома без серця», де персонажі

пропонують замислитися: найбільше зло для народу – зовнішні тирани чи внутрішні вороги, як-от «наша апатія, наша дурнота і наша трусливість»? (Франко, 1979b, с. 14).

Апатія, байдужість до громадських справ, фатальна покірність долі, очікування на когось, хто за нас має щось зробити, на думку Начка Калиновича, – чи не найбільша негативна риса нашого життя: «Тільки б не ми, тільки б хтось інший за нас зробив, хтось інший про нас дбав, мав над нами опіку!...» (Франко, 1979a, с. 348). Кожен повинен підпорядкувати приватні інтереси громадській справі, організувати читальні, зібрання, товариства. Водночас потрібно розуміти, що «не можна наказати енергійно займатися цими справами нікому, крім собі самому... в інших це заняття треба повільно пробуджувати». Ми повинні «кожний у своєму колі словом і прикладом... пробуджувати зацікавленість цими справами»: «створімо... братерський союз проти апатії, яка панує в нас!» (Франко, 1979a, с. 349). Якщо Владко вважає брак ентузіазму у своїх гостей «кепським початком», то Начко налаштований оптимістично: на таку першу реакцію можна було сподіватися, однак насправді «в кожній людині під товстим шаром життєвого бруду, егоїстичних мозолів та поганих звичок тліє непогасна іскра божого вогню», і «найменший подув може оживити її, роздмухати з неї чудотворне полум'я» (Франко, 1979a, с. 355). Персонаж вірить, що незважаючи на удаваний холод і скептицизм гостей, у когось із них під час бенкету таки вдалося цю іскру запалити.

Щоправда, запорука успіху для людини, що ступила на громадський шлях, як наголошує в романі Гнат Калинович, – чітка мета діяльності, «ясно сформульована програма», «ясно визначені напрямки, вироблені погляди, міцні симпатії» (Франко, 1979a, с. 342). Якщо такі передумови відсутні, людину неодмінно чекають розчарування. На бенкеті в Калиновичів один із гостей, редактор газети, вважає свою роботу даремною жертвою: 30 років дріб'язкової праці – і жодного більш-менш глибокого сліду. Начко не може зрозуміти такої життєвої й суспільної позиції: «... можна збожеволіти, день у день роблячи роботу, про яку знаєш наперед, що вона ні на що не придається» (Франко, 1979a, с. 343). Для розвитку національної справи важлива «сродна праця», яка потрібна та приносить задоволення. Діяльність має сенс, коли людина усвідомлює, що робить і навіщо. Саме такою цілеспрямованою дією стає Начкова газета «Гонець».

Обов'язкова передумова плідної діяльності й успіху в довготерміновій перспективі – чесність і порядність. У романі «Борислав сміється» ця ідея влучно сформульована через кредо Бенедя Синиці: «Чисте діло чистих рук потребує!» (Франко, 1978, с. 429). У романі «Лель і Полель» вона відчитується у низці епізодів, зокрема в історії формування особистостей братів Калиновичів. Майбутнє Владка і Начка, яких у дитинстві сприймали як кандидатів для тюремних термінів, було врятоване завдяки господареві з Вільхи, що взяв занедбаних дітей під опіку, і Семкові Туману, який перед смертю заповів братам скарб. Пройнявшись симпатією до своїх малолітніх співкамерників, дід вирішив передати Калиновичам багатство, яке колись відняв у ненависного пана. Однак І. Франко не обмежується представленням у романі «фантастичної і майже детективної історії» (Гундорова, 2006, с. 237). Важливу роль для Владка й Начка відіграють (чи мали би відіграти) не так гроші, як дідова настанова – мудрість, до якої Семко Туман прийшов перед обличчям вічності: «Бог мені не дозволив скористатися ними, можливо, за те, що я здобув їх неправдою... Але не думайте, що я залишаю цей скарб для вас... той скарб здобутий неправдою... неправда нікого не зігріє, і вам би вона не вийшла на добро» (Франко, 1979a, с. 329–330).

Здобути в нечесний спосіб багатство може принести плоди лише тоді, коли його спрямувати на народне благо: просвіту, захист покривджених, допомогу селянам, що після скасування панщини втратили ліси й пасовиська, тощо. Доки брати Калиновичі дотримувалися даної Туманові обіцянки та зберігали чесність щодо себе самого, один одного і щодо інших, «чистоту їхніх діл» змушені були визнавати навіть вороги й опоненти. Калиновичі уславилися як «хлопомани», але «доброго тону», як «демократи, з якими “можна розмовляти”» (Франко, 1979а, с. 337). Натхненний виступ Владка на суді викликав у слухачів, присяжних і навіть голови суду симпатію до підсудних, звинувачених у незаконних діях із метою повернути собі землі громади. Редактор-ветеран не міг надивуватися успіху «Гінця». Перекручення й доноси на газету несподівано приносили користь. Гострі статті завжди були виважені, з перевіреною інформацією, і мали на меті не «хрестовий похід проти шляхти», а захист інтересів тієї верстви, яку «всі кривдять» (Франко, 1979а, с. 379). Раз у раз брати наголошували, що вони стоять на ґрунті закону й роблять лише те, що підказує їм совість і почуття обов'язку. Коли ж Начко починає витрачати скарб Семка Тумана не на громадські потреби, а на Ернеста Киселевського з метою здобути серце Регіни (тобто на особисті цілі), коли жертвує задля своїх почуттів власними принципами, то зазнає краху не лише його «Гонець» чи авторитет у суспільстві, а й власне життя.

Приватно-родинна сфера. Такі сюжетні повороти спонукають виокремити ще одну важливу передумову формування міцної нації – приватно-родинну. Митрополит Шептицький, згадуючи про роль інституцій і спільнот, приділяв увагу, зокрема, родині як одній з «органічних клітин, з яких складається всенациональний організм» (Шептицький, 2010, с. 15). Іншими словами, неможливо збудувати міцну «Хату» без побудованих на «скелі» (якщо актуалізувати відому євангельську істину (Мт. 7, 24)) приватних «хат». Організм здоровий, коли належно функціонують усі органи і клітини, а добробут нації залежить від щастя кожної родини чи навіть людини. Постійний конфлікт приватного та суспільного не може супроводжуватися тривалою плідною діяльністю. Водночас запорука існування міцної спільноти – вміння не лише задовольняти власні інтереси, а й бачити Іншого поруч та дбати про його благо. Якщо індивідуальне щастя будуватися на обмані чи егоїзмі, то воно теж приречене. У праці «Що таке поступ?» І. Франко слушно зауважив: «Наскільки чоловік може бути щасливим у житті, він може се тільки в співжитті з іншими людьми, в родині, громаді, нації. Скріплення, утончення того почуття любові до інших людей, до родини, до громади, до свого народу – отсе основна підвалина всякого поступу» (Франко, 1986, с. 345).

Ілюстрацією цих тез можуть бути стосунки між Владком, Начком і Регіною. У романі, як відомо, автор «застосовує матрицю міфу про близнюків», апелюючи, зокрема, до міфологізованих постатей Лелюма і Полелюма з трагедії Юліуша Словацького (Juliusz Słowacki) «Ліла Венета» (Ткачук, 2003, с. 223, 244). Могутній фізичний та психічний зв'язок між Владком і Начком Калиновичами, дивна узгодженість їхніх смаків, уподобань і пристрастей, були передумовою їхньої сили й витривалості. Ще в дитинстві хлопці навіть уявити не могли, щоб кудись йти один без одного: вони вдавалися разом до небезпечних витівок і переважно виходили переможцями. Скарб Семка Тумана брати теж могли здобути лише спільно: «Викопавши яму глибиною на лікоть, ви знайдете таку велику кам'яну плиту, що тільки двоє може підняти її руками...» (Франко, 1979а, с. 329–330). Зрештою, перед смертю мати дала синам останню настанову: «Бог вас разом покликав на світ, бог вам і щаститиме доти, поки

ви будете триматися разом!» (Франко, 1979а, с. 287). Хоча Владислав закінчив юридичний факультет і був закоханий в адвокатську практику, а Гнат – філософські студії й цікавився історією й публіцистикою, брати Калиновичі взаємодоповнювали один одного – один для одного забезпечували рівновагу.

Із появою Регіни, у яку одночасно закохуються Владко і Начко, з'являється нещирість у стосунках між братами, обривається «жива струна гармонії» (Франко, 1979а, с. 387). Регіна «вперше поставила близнюків у становище суперників» (Легкий, 2021, с. 310). Попри те, що, як усвідомлює Начко, він сам значною мірою винен у холодних взаєминах із Владком, адже після балу, як ніколи, різко відповів на турботливе братове запитання, поява «холоду» у стосунках між близнюками була спровокована поведінкою обох. Познайомившись із Регіною, Владко перебирається на окрему квартиру, і його аргументацію (як адвокат, він мусить приймати в себе багато людей) Начко сприймає «мовби рану, приховувану в лахмітті красномовства» (Франко, 1979а, с. 386). Владко приходить увечері на чай, але Начко відчуває, що брат розмовляє з ним, як із чужим; їхній розмові, як і взаєминам, бракує тепла й відвертості. Владко приховує від найближчої досі людини важливі події: візити Регіни, справу щодо спадщини її батька, а згодом – навіть одруження і виїзд із міста (про свій шлюб із Регіною повідомляє листом постфактум). Начко розуміє, що ця розлука насправді є початком нового повороту в їхньому житті, який попровадить їх різними шляхами, призведе «до розпаду їхньої двоєдиної іпостасі» (Ільницький, 2009, с. 31).

Замислюючись над останніми подіями у своєму житті, Начко Калинович усвідомлює, що нерозділене кохання та розходження із братом згубно вплине на розвиток праці, якій вони із Владком вирішили віддати всі свої сили і власне життя: «Брат мене покинув, та мене відіпхнула ногою, наче пса. Все, що люди називають особистим щастям, я замкнув у глибокому льоху й ключ мушу кинути в море. Але ж без особистого щастя життя – не життя, людина – не людина. Якщо людина падає під тягарем власного страждання, то як же вона може добре працювати для громадської справи? Ні, я відчуваю, що загинув!» (Франко, 1979а, с. 391–392). Прагнучи допомоги Регіні і в такий спосіб здобути її прихильність, Начко жертвує своїми принципами, не слухаючи ні внутрішнього голосу, ні порад і застережень інших людей – колег із редакції чи хатньої господині п. Миколайової. Він влаштовує Ернеста на роботу в редакцію «Гінця», змінює тональність газети, внаслідок чого втрачає найкращих співробітників, читачів та колег. Серед великої кількості обурливих і навіть образливих листів, які надходять на адресу редакції, привертає увагу лист від приятеля, який, розуміючи, що сталося «якесь жахливе нещастя», висловлює співчуття і готовність підтримати. Цей факт особливо показовий, адже брат-близнюк, коли почув недобрі вісті про Начка, вирішив відкласти з'ясування справи, бо справу зі спадщиною Регіни сприйняв як більш нагальну. Згодом, уже перебуваючи в горах із молодою дружиною, Владко «потонув у своєму новому й несподіваному щасті» і «з егоїзмом щасливої людини перестав думати про брата» (Франко, 1979а, с. 458).

І Владко, і Регіна, насолоджуючись власним щастям, не згадували про Начка в горах, адже добре усвідомлювали свою нечесну поведінку щодо нього. Регіна, написавши (хай навіть під тиском тітки) Начкові листа, що виявився обманом і пасткою, насправді не переживає докорів сумління. Хвилювання в неї викликає лише інформація про хворобу Начка, а точніше – приступ Владка, що передував отриманню зловісної телеграми: він «упав на камінь», «німий, посинілий, із... виразом страшно-

го болю на обличчі» (Франко, 1979а, с. 465). Вона боїться, що важка хвороба Начка може позначитися на Владкові, адже ще у школі чула «про таких близнюків, які хоча й живуть, як окремі індивіди, одначе з'єднані між собою невидимими узами, однаково почувають, люблять і ненавидять, спільно терплять муки й один без одного не можуть жити» (Франко, 1979а, с. 469).

Трагічний кінець Начка став не лише провісником Владкової смерті, а й дзеркалом реальних взаємин Владка і Регіни. Спершу Владко був упевнений, що їхнє щастя тільки зростатиме, «ніде не бачив хмаринки, яка могла б загрожувати цьому щастю» (Франко, 1979а, с. 465). Після трагедії з Начком у ставленні Владка до Регіни вже не було «ані сліду недавнього тепла, запалу й щастя». Регіна стала «йому чужою», «рухом руки відвів її вбік», «повітряні замки розвіялись туманом». Лише тоді Регіна відчуває, що вони «згрішили своїм щастям» (Франко, 1979а, с. 466–468). Символічний у цьому контексті епізод, у якому Владко з Регіною ловлять рибу в тім місці, де ріка утворила вир. Досвідчені рибалки радять ловити кленів – мудру рибу – хіба що в каламутній воді. Регіна вирішила перехитрити рибу й начинила корм алкоголем. Коли вдалося спіймати рибу, вона радіє: «А бачиш, що ми тебе обвели-таки навколо пальця!» (Франко, 1979а, с. 463). Однак скуштувати рибу їм таки не вдалося, адже прийшла звістка про біду із Владковим братом. Подібно, «обвівши навколо пальця» Начка, Регіна не скуштувала щастя з Владком, адже той не зміг жити без брата-близнюка. Побудувати своє щастя на нещасті іншого (чи тим паче на обмані) не вдалося.

У прощальному листі до Владка Начко актуалізує міф про Леля і Полеля із трагедії Ю. Словацького. «Лель»-Начко констатує, що вони не виконали материного заповіту «бути разом», а сам він розійшовся не лише з братом, а й зі самим собою. Він просить Владка далі жити й бути щасливим, але двоєдина сутність передбачає спільну долю, тому, «коли Лель помре», «Полель»-Владко теж не має шансів на життя. У трагедії Ю. Словацького гинуть і Лель, і Полель, але з їхнього попелу, як провіщає жриця, народиться син-месник. У романі І. Франка «Лель і Полель» після смерті братів Регіна народжує Владкового сина, який у майбутньому продовжить справу братів Калиновичів. Справа, розпочата тоді, коли брати, перебуваючи в згоді та єдності, були силою, яку ніхто не міг здолати, – це своєрідна відповідь на заклик, який згодом сформулює письменник в «Одвертому листі до галицької української молодіжні»: виявляти любов до народу «не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею» (Франко, 1986, с. 409). У такій перспективі закінчення роману не так психологічно вмотивоване, як символічно значуще. Регіна до смерті Владка ніколи не виявляла схильності до просвітницької чи будь-якої іншої праці на благо народу, однак після трагічних подій стає спадкоємицею не лише майна, а й ідей братів Калиновичів: «З її скромного дому плине добродійність, освіта на всю околицю» (Франко, 1979а, с. 473). Для Івана Франка важливо було означити, що син Владка Калиновича виховуватиметься в атмосфері «тихої і благословенної праці», яка уможливить визрівання молодого людини, перейнятої народними потребами й готової присвятити себе суспільній та національній справі – розбудові Рідної Хати.

Отож національне питання в романі Франка «Лель і Полель» ґрунтується на трьох головних чинниках. Насамперед ідеться про самоідентифікацію нації, про здатність народу чинити опір добровільній і навіть вимушеній асиміляції. Важлива також суспільна площина: для міцної нації необхідна потужна народна освіта, діалог між

інтелігенцією та селянством, здатність до самопосягати, до цілеспрямованої активної діяльності, яка може стати для іншого зразком для наслідування й водночас ліком проти власної апатії. Ця праця повинна супроводжуватися розумінням мети, бути «сродною працею» і утримувалася на чесності та порядності, що є обов'язковою передумовою будь-якої доброї справи. Зрештою, такі цінності визначальні і для третього складника здорової нації – родини як найменшої клітини суспільного організму. Індивідуальне щастя кожної людини – це передумова щастя цілої спільноти, а єдність у родині – запорука національної єдності. Саме з родини починається формування особистості, здатної брати участь у розбудові нації й передавати естафету наступним поколінням.

Інтерпретація національного питання в інших творах І. Франка, зокрема з огляду на співіснування різних вимірів національної ідентичності та сфер існування нації, може стати предметом подальших літературознавчих досліджень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрусів, С. (2000). *Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст.* Львів; Тернопіль: Джура.

Войтків, О. М. (2018). *Художня концепція героя в романі Івана Франка «Лель і Полель»* [дис. ... канд. філол. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка].

Гарасимович, А. (1998). Національна свідомість українців: оцінка і прогнози Івана Франка. В *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: матеріали Міжнародної наукової конференції (Львів, 25–27 вересня 1996 р.)*. Львів: Світ, 215–220.

Гнатюк, О. (2005). *Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність*. Київ: Критика.

Горблянський, Ю. (2010). Інтелектуалізм у художній прозі Івана Франка та Агата Ангела Кримського. В *Іван Франко: дух, наука, думка, воля: матеріали Міжнародного наукового конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.)*: у 2 т., 2. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 688–694.

Гром'як, Р. (2007). Іван Франко і проблема формування національної свідомості в процесі українсько-польських стосунків. В *Орієнтації. Розмісли. Дискурси. 1997–2007*. Тернопіль: Джура, 113–124.

Гундорова, Т. (2006). *Франко не Каменяря. Франко і Каменяря*. Київ: Критика.

Денисюк, І. (2005). Невичерпність атома. До 140-річчя Івана Франка. В *Літературознавчі та фольклористичні праці*: в 3 т., 4 кн. (Т. 2: Франкознавчі дослідження). Львів, 246–253.

Дзюба, І. (2001). Не полегшуймо собі справи. В *З криниці літ*: в 3 т., 2. Київ: Обереги; Гелікон, 676–681.

Донцов, Д. (2006). *Націоналізм*. Вінниця: ДП «ДКФ».

Іванишин, П. (2006). Форми національного імперативу у творчості Т. Шевченка та І. Франка. В *Печать духу: національно-екзистенціальна Франкіана*. Дрогобич: Відродження, 81–89.

Ільницький, М. М. (1990). Повість «Перехресні стежки» і проблема художнього новаторства Івана Франка. В *Іван Франко і світова культура: матеріали Міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986 р.)*: у 2 кн., 1. Київ: Наукова думка, 256–259.

Льницький, М. (2009). Іван Франко й Адам Міцкевич: до проблеми валленродизму. В *На перехрестях віку*: в 3 кн, 3. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 25–36.

Козловець, М. А. (2017). Іван Франко як духовно-інтелектуальний будівничий української нації. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*, 1(83), 65–71.

Костенко, Л. (1999). *Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала*. Київ: ВД «КМ Academia».

Легкий, М. (2021). *Проза Івана Франка: поетика, естетика, рецепція в критиці*. Львів.

Медвідь, Ф. (1998). Ідеал національної самостійності в трактуванні Івана Франка. В *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: матеріали Міжнародної наукової конференції (Львів, 25–27 вересня 1996 р.)*. Львів: Світ, 169–173.

Мт. 7, 24: Хоменко, І. (пер.). (2018). *Святе Письмо Старого та Нового Завіту*. Львів: Місіонер, Свічадо.

Новиченко, Л. М. (1976). *Український радянський роман. Стислий нарис історії жанру*. Київ: Наукова думка.

Пастух, Т. (1998). *Романи Івана Франка*. Львів: Каменяр.

Пахльовська, О. (1998). Творчість Івана Франка як модель культурно-національної стратегії. В *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: матеріали Міжнародної наукової конференції (Львів, 25–27 вересня 1996 р.)*. Львів: Світ, 19–31.

Ткачук, М. (2003). *Жанрова структура прози Івана Франка (бориславський цикл та романи з життя інтелігенції)*. Тернопіль.

Франко, І. (1978). Борислав сміється. В *І. Франко. Зібрання творів*: у 50 т. (Т. 15: Повісті та оповідання (1878–1882)). Київ: Наукова думка, 256–480.

Франко, І. (1979а). Лель і Полель. В *І. Франко. Зібрання творів*: у 50 т. (Т. 17: Повісті та оповідання (1887–1888)). Київ: Наукова думка, 283–473.

Франко, І. (1979b). Хома з серцем і Хома без серця. В *І. Франко. Зібрання творів*: у 50 т. (Т. 22: Повісті та оповідання (1904–1913)). Київ: Наукова думка, 7–29.

Франко, І. (1986). *І. Франко. Зібрання творів*: у 50 т. (Том 45: Філософські праці). Київ: Наукова думка.

Шептицький, А., митр. (2010). *Наша Державність: Як будувати Рідну Хату*. Львів: Артос.

Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations*. Cambridge (UK); Malden (USA): Polity Press.

Smith, A. D. (1991). *National Identity*. London; New York: Penguin Books.

REFERENCES

Andrusiv, S. (2000). *Modus natsionalnoi identychnosti: Lvivskiy tekst 30-kh rokiv XX st.* Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka; Ternopil: Dzhura (in Ukrainian).

Voitkiv, O. M. (2018). *Khudozhnia kontseptsiiia heroia v romani Ivana Franka «Lel i Polel»* [Candidate thesis, Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka] (in Ukrainian).

Narasymovych, A. (1998). Natsionalna svidomist ukrainsiv: otsinka i prohnozy Ivana Franka. In *Ivan Franko – pysmennyk, myslytel, hromadianyn: materialy Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii (Lviv, 25–27 veresnia 1996 r.)*. Lviv: Svit, 215–220 (in Ukrainian).

Hnatiuk, O. (2005). *Proshchannia z imperiieiu: Ukrainski dyskusii pro identychnist*. Kyiv: Krytyka (in Ukrainian).

Horblianskyi, Yu. (2010). Intelektualizm u khudozhnii prozi Ivana Franka ta Ahatanhela Krymskoho. In *Ivan Franko: dukh, nauka, dumka, volia: materialy Mizhnarodnoho naukovooho konhresu, prysviachenoho 150-richchiu vid dnia narodzhennia Ivana Franka (Lviv, 27 veresnia – 1 zhovtnia 2006 r.)* u 2 t., 2. Lviv: Vyd. tsentr LNU im. I. Franka, 688–694 (in Ukrainian).

Hromiak, R. (2007). Ivan Franko i problema formuvannia natsionalnoi svidomosti v protsesi ukraïnsko-polskykh stosunkiv. In *Oriientatsii. Rozmysly. Dyskursy. 1997–2007*. Ternopil: Dzhura, 113–124 (in Ukrainian).

Hundorova, T. (2006). *Franko ne Kameniar. Franko i Kameniar*. Kyiv: Krytyka (in Ukrainian).

Denysiuk, I. (2005). Nevycherpnist atoma: Do 140-richchia Ivana Franka. In *Literaturoznavchi ta folklorystychni pratsi: v 3 t., 4 kn. (T. 2: Frankoznavchi doslidzhennia)*. Lviv, 246–253 (in Ukrainian).

Dziuba, I. (2001). Ne polehshuimo sobi spravy. In *Z krynytsi lit: v 3 t., 2*. Kyiv: Oberehy; Helikon, 676–681 (in Ukrainian).

Dontsov, D. (2006). *Natsionalizm*. Vinnytsia: DP «DKF» (in Ukrainian).

Ivanyshyn, P. (2006). Formy natsionalnoho imperatyvu u tvorchosti T. Shevchenka ta I. Franka. In *Pechat dukhu: natsionalno-ekzystentsialna Frankiana*. Drohobych: Vidrodzhennia, 81–89 (in Ukrainian).

Ilnytskyi, M. M. (1990). Povist «Perekhresni stezhky» i problema khudozhnoho novatorstva Ivana Franka. In *Ivan Franko i svitova kultura: materialy Mizhnarodnoho sympoziumu YuNESKO (Lviv, 11–15 veresnia 1986 r.)*: u 2 kn., 1. Kyiv: Naukova dumka, 256–259 (in Ukrainian).

Ilnytskyi, M. (2009). Ivan Franko y Adam Mitskevych: do problemy vallenrodyzmu. In *Na perekhrestiakh viku: v 3 kn., 3*. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 25–36 (in Ukrainian).

Kozlovets, M.A. (2017). Ivan Franko yak dukhovno-intelektualnyi budivnychyi ukraïnskoi natsii. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky, 1(83)*, 65–71 (in Ukrainian).

Kostenko, L. (1999). *Humanitarna aura natsii, abo defekt holovnoho dzerkala*. Kyiv: VD «KM Academia» (in Ukrainian).

Lehkyi, M. (2021). *Proza Ivana Franka: poetyka, estetyka, retseptsiia v krytytsi*. Lviv (in Ukrainian).

Medvid, F. (1998). Ideal natsionalnoi samostiinosti v traktuvanni Ivana Franka. In *Ivan Franko – pysmennyk, myslytel, hromadianyn: materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Lviv, 25–27 veresnia 1996 r.)*. Lviv: Svit, 169–173 (in Ukrainian).

Mt. 7, 25: Khomenko, I. (Trans.). (2018). *Sviate Pysmo Staroho ta Novoho Zavitu*. Lviv: Misioner, Svichado (in Ukrainian).

Novychenko, L. M. (1976). *Ukraïnskyi radianskyi roman: Styslyi narys istorii zhanru*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

Pastukh, T. (1998). *Romany Ivana Franka*. Lviv: Kameniar (in Ukrainian).

Pakhlovska, O. (1998). Tvorchist Ivana Franka yak model kulturno-natsionalnoi stratehii. In *Ivan Franko – pysmennyk, myslytel, hromadianyn: materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Lviv, 25–27 veresnia 1996 r.)*. Lviv: Svit, 19–31 (in Ukrainian).

Tkachuk, M. (2003). *Zhanrova struktura prozy Ivana Franka (boryslavskiy tsykl ta romany z zhyttia intelihentsii)*. Ternopil (in Ukrainian).

Franko, I. (1978). Boryslav smiitsia. In I. Franko. *Zibrannia tvoriv: u 50 t.* (T. 15: Povisti ta opovidannia (1878–1882)). Kyiv: Naukova dumka, 256–480 (in Ukrainian).

Franko, I. (1979a). Lel i Polel. In I. Franko. *Zibrannia tvoriv: u 50 t.* (T. 17: Povisti ta opovidannia (1887–1888)). Kyiv: Naukova dumka, 283–473 (in Ukrainian).

Franko, I. (1979b). Khoma z sertsem i Khoma bez sertsia. V I. Franko. *Zibrannia tvoriv: u 50 t.* (T. 22: Povisti ta opovidannia (1904–1913)). Kyiv: Naukova dumka, 7–29 (in Ukrainian).

Franko, I. (1986). *I. Franko. Zibrannia tvoriv: u 50 t.* (T. 45. Filosofski pratsi). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

Sheptytskyi, A., mytr. (2010). *Nasha Derzhavnist: Yak buduvaty Ridnu Khatu*. Lviv: Artos (in Ukrainian).

Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations*. Cambridge (UK); Malden (USA): Polity Press (in English).

Smith, A. D. (1991). *National Identity*. London; New York: Penguin Books (in English).

Maryana HIRNYAK

PhD (Philology), Associate Professor

Associate Professor of the Department of Literary Theory and Comparative

Literature Studies of the Faculty of Philology

I. Franko National University of Lviv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1396-2888>

e-mail: maryana.hirnyak@lnu.edu.ua

«HOW TO BUILD A NATIVE HOME»: THE NATIONAL ISSUE IN THE NOVEL «LELUM AND POLELUM» BY IVAN FRANKO

The article deals with «Lelum and Polelum» by Ivan Franko, namely, draws attention to the peculiarities of the interpretation of the national issue in the novel. The primary aim of the research is to demonstrate the importance of national and ideological, social and political along with family-private spheres of the existence of a nation while appealing to the plot conflicts, narrative structures and images of the novel. The theoretical and methodological premises for the research were provided by the works devoted to highlighting a set of issues in Franko's fiction (Roman Hromiak, Ivan Denysiuk, Mykola Ilnytskyi, Mykola Lehkyi, Oksana Pakhliovska, Taras Pastukh, Mykola Tkachuk etc.), the studies of the Western European (Montserrat Guibernau, Anthony D. Smith) and Ukrainian (Olia Hnatiuk, Ivan Dziuba, Dmytro Dontsov, Mykola Kozlovets, Ivan Franko etc.) theorists of nationalism and national identity as well as the decree «Our Statehood (How to Build a Native Home)» by Metropolitan Andrey Sheptytskyi.

The national and ideological sphere of the nation's existence is represented in the novel «Lelum and Polelum» by the characters' discussions on the territorial boundaries of the nation and national identity, the individual's sense of belonging to the specific nation and realizing the availability of the values shared with a nation, voluntary and forced assimilation

with ruling peoples. The social and political dimension of the problem motivates Ivan Franko to raise the issue about establishing the dialogue between intellectuals and people along with the unity of communities as a necessary prerequisite for the existence of a strong nation. Service to the people and their education are the priority tasks for the cultured part of the nation. Moreover, deedful purposeful activity is taken by Franko as the best cure against indifference and apathy that seems to be the worst internal enemy for a person. At the same time, the activity makes sense if it is accompanied by honesty and decency, brings pleasure as well as if the clear goals are seen by the human person. The family-private sphere of the existence of a nation is also important in the novel under analysis. The article highlights how the interaction between social and individual interests, personal happiness and public affairs, feeling and duty contributes to the welfare of a nation. The case of Franko's work has enabled to demonstrate how the quality of relationships between the person and the Other (another person, family, community or the people) determines the reliability of the foundation for the national «home» and the national affair.

Keywords: nation, community, identity, people, intellectuals, dialogue, Ivan Franko.